

Twee torentjes en een tulpenboom

De geschiedenis van Oud-Poelgeest

Wie vanuit de stad Leiden noordwaarts langs de Haarlemmertrekvaart wandelt, ziet na een klein half uur, verscholen in een bos, twee torentjes opduiken uit het groen. In de winter zie je ze natuurlijk beter dan in de zomer. Ze maken deel uit van het legendarische kasteel Oud-Poelgeest, dat omgeven is met kleurrijke verhalen en mythen. Twee gestalten rijzen daarbij steevast op: die van Herman Boerhaave en Jan Wolkers. Boerhaave plantte er een tulpenboom. In verhalen en romans van Wolkers spelen deze contreien een belangrijke rol. Maar wat is werkelijkheid, en wat is fictie?

Dankzij het recent verschenen boek over de geschiedenis van Oud-Poelgeest, geschreven door Freek Lugt, krijgen we nu antwoord op vele vragen. Het boek geeft een uitgebreid verslag van het ontstaan, de bouwgeschiedenis, het verhaal van zijn bewoners, de oorlogsjaren en de presentatie in beeldende kunst, proza en poëzie. Een afzonderlijk hoofdstuk is gewijd aan het kasteelpark en de flora, geschreven door Margreet Wesseling.

Mijn eerste herinneringen aan Oud-Poelgeest dateren van zestig jaar geleden, toen ik vaak met mijn grootvader ging vissen bij de Kwaakbrug. Alleen de naam vond ik al intrigerend: een oude geest die opdoemt uit een poel, als een tafereel uit de sprookjes van Grimm, geïllustreerd door Anton Pieck. Wat me ook fascineerde was dat kleine, van kantelen voorziene gebouwtje aan de waterkant. Nu weet ik dat het dateert uit 1857, en dat het oorspronkelijk dienst heeft gedaan als kapel. De bouwheer, Gerrit Willink, een vriend van Nicolaas Beets, was een diepgelovig man.

De geschiedenis van het huis en het landgoed gaat meer dan achthonderd jaar terug. Het oorspronkelijke kasteel stond niet precies op dezelfde plek als nu. Wat ons daarvan rest is de middeleeuwse waterput, die zich toen op de binnenplaats bevond. Het kasteel werd verwoest in 1573, en in de zeventiende eeuw verrees er een landhuis. Dat werd in 1724 gekocht door de beroemde medicus Herman Boerhaave, die er een ware lusthof liet aanleggen, 24 maal zo groot als de Leidse Hortus, waarover hij de scepter zwaaide.

Nadien heeft het nog vele eigenaren gekend. De reeds genoemde Gerrit Willink gaf het huis zijn huidige aanzien. Hij is niet alleen verantwoordelijk voor die kapel, maar ook voor de twee torentjes. Na 1907 was het gebouw onbewoond. Bij de mobilisatie van 1939 werden er Nederlandse soldaten ingekwartierd. Tijdens de meidagen van 1940 en de strijd om vliegveld Valkenburg zaten er NSB-ers gevangen. Na de capitulatie namen de Duitsers het over, maar die hebben nooit op het kasteel vertoefd. Wel in het koetshuis, waar gevorderde paarden werden ondergebracht.

Het is bijna niet te geloven, maar in die tijd hield Herman den Hollander twee joodse onderduikers verborgen in zijn tuinmanswoning, op een steenworp afstand van het koetshuis. In 1984 bracht hij me naar de restanten van de vermaarde tulpenboom, op advies van Jan Wolkers, die zo indringend over Oud-Poelgeest en die boom heeft geschreven. Tijdens de oorlog ontvreemde deze twee sfinxen uit de Drakenzaal, waarvan er één recentelijk is teruggekeerd in het kasteel: het zogenaamde ‘tillenbeest’. Wolkers heeft er ook getekend, zoals de oude eikenboom aan de vaart, die er nog altijd staat.

Freek Lugt en Margreet Wesseling hebben een prachtig, rijk geïllustreerd boek gemaakt, op basis van grondig historisch onderzoek. Het vertelt alles wat je over Oud-Poelgeest zou willen weten, en nog veel meer. Er is ook een digitale versie met voetnoten. De gemeente Oegstgeest mag zich gelukkig prijzen dat zich op haar grondgebied zo'n fascinerend buiten bevindt, waarvan de geschiedenis nu zo vakkundig is gedocumenteerd. Het is een boek om grondig te lezen of in rond te dwalen, net als in dat sprookjesachtige park, dat in elk jaargetijde een andere aanblik biedt.

Freek Lugt, *Oud-Poelgeest. Van middeleeuws kasteel tot rustpunt in de Randstad*. Vereniging Oud Oegstgeest, 204. Prijs 18,50 euro.

Peter van Zonneveld